

DE VOORLOPER

Tom Rooduijn

De voorloper

HET GEDURFDE LEVEN

VAN MIJN VADER

2025

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Cultuurfonds, het Nederlands Letterenfonds
en het Jaap Harten Fonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2025 Tom Rooduijn

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

Eerste druk mei 2025

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagbeeld Tom Rooduijn tussen zijn vader en moeder © Privéarchief

Foto auteur Keke Keukelaar

Vormgeving binnenwerk Aard Bakker

Druk en bindwerk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 031 2857 3

NUR 320

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Niet de feiten uit het verleden zijn ten slotte belangrijk, niet datgene wat men gewoonlijk in geschiedenisboeken aantreft, maar het onbeschrijfbare: de algemene levenssfeer, de stemming op straat, de geuren, de manier van spreken van de mensen en vooral de wijze waarop zij hun leven ervaren.'

– H.J.A. Hofland, *Geen tijd*

I believe that the operation of memory is closer to an act of the imagination than it is to the clean and reliably detailed recuperation of an event in our past.'

– Julian Barnes, *Changing My Mind*

Voor zijn nagebroed

INHOUD

	VOORWOORD	11
1	DE VERMISSING 1989	17
2	NIEUWEZIJD 1950-1969	47
3	MIJN WEERLOOS WAPEN 1915-1939	75
4	ZWARTPIJPER 1940-1941	105
5	HOOFDPIJNZAAD 1941-1942	125

6	ONDER WATER	
	1942-1945	163
7	VERWONDINGEN	
	1946-1949	201
8	SPUISTRAAT	
	1950-1957	227
9	DE STOOMWALS	
	1958-1965	269
10	PROVODRAMATURG	
	1966-1970	301
11	RETOUR FANGHETTO	
	1971	335
12	VADERLIEFDE	
	1972-1989	369
	DANKWOORD	405
	NOTEN	407
	PERSONENREGISTER	417

VOORWOORD

Dit boek gaat over een man voor wie niets vanzelfsprekend was. Op zijn zestiende verbrak hij zijn familiebanden. Hij werd lid van een progressieve jongerenbond en wilde dominee worden. Tijdens de mobilisatie belandde hij als dienstweigeraar in de gevangenis, zijn poëzie werd intussen in belangrijke gremia gepubliceerd. In de bezettingsjaren werden zijn hooggestemde morele maatstaven beproefd.

De voorloper gaat over mijn vader die in naoorlogs Amsterdam, ten behoeve van het experiment in de kunst, het avantgarde-bolwerk Le Canard opricht. Nadat hij een gezin sticht, zet hij onder de vereenvoudigde naam Hans Roduin zijn vernieuwingsdrang als dramaturg voort. Hij drukt een stempel op het culturele leven van zijn tijd en voert ook thuis een nogal oorspronkelijke regie.

Ik verdiepte me in beide aspecten van zijn leven.

Zo werd dit boek een cultuurgeschiedenis én een persoon-

lijk verhaal. Ik reconstrueerde zijn leven tot en met kunstsociëteit Le Canard en antiquariaat d'Eendt (zijn beide ondernemingen, eindigend in 1957) objectief-biografisch, op basis van gesprekken, documenten en memoires. Voor het relaas over zijn jaren daarna kon ik ook uit mijn eigen herinnering putten.

Deze cesuur loopt eveneens door de beschrijving van mijn vaders liefdesleven. Van zijn eerste twee huwelijken (in 1939 met Freddy en in 1945 met Joep) kan ik niet getuigen. In 1949 volgt zijn huwelijk met Riekie, mijn moeder. In 1968 trouwt hij met Ingeborg. Al raakte ik met Joep bevriend, alleen zijn laatste twee verbintenissen heb ik van nabij 'meegemaakt'.

Dit bijzondere leven speelt zich af zich in een bijzondere tijdspanne: op zijn geboortedag woedt de Eerste Wereldoorlog nog geen jaar, kort na zijn overlijden valt de Muur. In de tussentijd voltrekt zich de opkomst en ondergang van twee totalitaire systemen.

Om mijn vader te begrijpen moest ik meer te weten komen over zijn jeugd, waarover hij niet sprak, en over zijn ouders, die ik niet heb gekend. Uit gesprekken en nagelaten geschriften ontstond het beeld van een betrokken vader, een machteloze moeder en een jongetje dat vroeg beschadigd raakte.

De oorlog begon voor de jonge pacifist in gevangenschap in Veenhuizen. Kort na zijn vrijlating ontmoette hij Joep de Vries. Hun briefwisseling en haar memoires getuigen van de spanning waaronder de jonggeliefden in de oorlog hulp aan onderduikers verleenden. Van twee hoogbejaarde mannen die Hans in die tijd leerden kennen, hoorde ik hoe antiquariaat d'Eendt in de laatste oorlogsjaren als dekmantel voor verzetswerk fungeerde. Zo kon ik de riskante taken beschrijven die mijn vader daar op zich nam. Uit mijn onderzoek komt een principiële man naar voren, haarzuiver in een verraderlijke tijd en door het barbaarse fascisme ten diepste geraakt.

De romantische dichter en theoloog van voor de oorlog, ontdekte ik, was een ander dan de onvermoeibare kunstpromotor van daarna. Zijn idealisme en zendingsdrang waren gebleven, evenals zijn energie en honger naar kennis. Na de oorlog liet hij het dichten, het pacifisme en het geloof varen en was hij het humanisme toegedaan. Het bevragen van de autoriteiten, van 'het vanzelfsprekende', loopt als een rode draad door zijn poëzie, zijn keuze van exposanten bij Le Canard en zijn toneelrepertoire.

In Le Canard waren de vernieuwing en het experiment een voorwaarde. De cultuurfilosoof Jan Kassies (1920-1995) zei daarover: 'Hans Rooduijn was de katalysator van een tegenbeweging. Er was een groot politiek bewustzijn, ook door de politieke acties, de Korea-oorlog en de Russische inval in Hongarije. Je kan Le Canard beschouwen als een voorloper van de jaren zestig. Natuurlijk keken we wel naar de kunst die er te zien was. Maar de persoonlijke contacten waren belangrijker.'

Mijn vader was op verscheidene podia een pionier. In Le Canard organiseerde hij vrijwel dagelijks culturele manifestaties en exposeerde hij als eerste het werk van nu gerenommeerde kunstenaars. Als dramaturg entameerde en vertaalde hij een groot aantal actuele en 'geëngageerde' toneelstukken. En passant blies hij in Noord-Italië ook nog een verlaten dorp nieuw leven in. Door die sleutelrollen komen in dit boek onvermijdelijk veel namen voor.

Zoals hij voor de oorlog als predikant-in-wording zijn gehoor wilde verheffen, deed hij dat achtereenvolgens in Le Canard en bij toneelgroep Centrum. Met zijn repertoirekeuze toonde hij in het theater de maatschappelijke dilemma's waarmee hij zelf worstelde, zoals hij in het absurdisme van Beckett en Pinter de vervreemding van de Koude Oorlog herkende. Door steeds opnieuw te beginnen verdween zijn verleden in het kielwater van

de progressie; ‘vroeger’ bestond voor hem eenvoudig niet. Dat stond mijn pogingen met Hans zelf op zijn leven terug te kijken in de weg. En na zijn hersenbloeding, in 1983, zou hij daartoe ook niet meer in staat zijn.

Mijn vader werd door zijn tijdgenoten geprezen om zijn standvastigheid, kennis en oordelend vermogen. Hij was voor de buitenwereld een ander dan voor zijn kinderen. Hij verwachtte van ons al vroeg volwassenheid, maar hij verzuimde ons daarheen te begeleiden. Hij was wars van conventies als ouderlijk gezag en dwingende familiebanden. Zoals hij zijn moeder en zus in de ban deed, kon hij zich ook distantiëren van zijn vrouwen en kinderen. Hans’ moeizame omgang met zijn ‘nagebroed’ verklaar ik mede uit het tragische verlies van *zijn* vader op zijn twaalfde. Zoals bij zovelen van zijn generatie fungeerde het zwijgen als een vorm van verwerking.

Naarmate ik mij dieper in zijn leven begaf, begreep ik zijn stoïcijnse houding beter. De vijf oorlogsjaren hadden hem gepantserd, cynisch gemaakt. Hij ging stevig drinken, kon verbaal agressief zijn en leefde liefst drie levens tegelijk. Uit wat hij in de oorlog meemaakte, kon ik zijn onthechting verklaren: de arrestaties, de doodsberichten, het constante gevaar.

Hans deelde wat hij belangwekkend vond graag met anderen. Dat van zijn generositeit ook misbruik werd gemaakt nam hij voor lief. De bedoeling van een kunstenaar aan het publiek overbrengen, daarin lag zijn levensvervulling. Financieel gewin speelde geen rol, tot wanhoop van mijn moeder. Zij verweet hem egocentrisme omdat hij zich niet genoeg om zijn gezin bekommerde. Mijn vader was wel degelijk een opvoeder. Alleen, *de mensheid* moest worden opgevoed. Niet *zijn* gedrag moest ten voorbeeld worden gesteld, maar dat van de door hem ten tonele gevoerde personages.

Met dit boek openbaar ik een domein dat mijn vader zorgvuldig toedekte. Ik was me bij het schrijven steeds bewust van zijn scherpe oordeel, moest oppassen hem niet postuum te willen behagen. Zoals hij zijn kinderen kritisch beoordeelde, heb ik geprobeerd naar mijn vader te kijken. Al ben ik aangedaan door wat hij aan en over zijn oudste kinderen schreef, toch groeide mijn ontzag voor zijn moed in en visionaire daadkracht na de oorlog.

Callantsoog, mei 2025

1

DE VERMISSING

1989

Het dal I – Carabinieri – Goeie mensen –
Ludovico – Luciana – Sisyphus – De brug –
Competitie – Wachtkamer

HET DAL I

Telefoon van het secretariaat: of ik tijd heb voor Ingeborg. Ik voel mijn hartslag versnellen. De vrouw van mijn vader belt mij zelden. En *nooit* op mijn werk.

‘Hans ist weg.’

Stilte.

Dan maak ik uit een mengeling van Duits en Nederlands op dat mijn vader maandag niet is teruggekomen van een bergwandeling. Er is tot gisteravond laat naar hem gezocht door Carabinieri en alpinisten – zelfs met een helikopter. *‘Umsonst. Es regnet und regnet mal...’*

Ze was maandagavond naar bed gegaan, in de verwachting dat Hans wel thuis zou komen. Gisterenochtend was hij er nog niet. Tegen de avond werd ze ongerust en heeft ze de politie gebeld.

Ik onderdruk met moeite mijn woede. Hoe kan je een invalide man, afhankelijk van medicijnen, zo lang aan zijn lot overlaten? Ik zeg dat ik zo snel mogelijk kom.

Mijn broer is al door Ingeborg gebeld.
'Ongelofelijk, dat ze zo laat pas hulp heeft ingeroepen,' zegt hij.

Het is woensdag 12 april 1989. Op de Amsterdamse redactie van *NRC Handelsblad* redigeer ik de column van Gerrit Komrij. De schrijver hekelt de steriele taal van de moderne toneelregisseur, die niet de literatuur respecteert maar zélf aan het bewerken is geslagen.

Alsof mijn vader opnieuw een stem gekregen heeft. Ik fax het stukje naar de zetterij in Rotterdam. Halftien 's ochtends, twee uur voordat de krant naar de drukker gaat.

Henk Hofland, de grijze eminentie van de redactie, prijst vandaag in zijn column Sovjet-president Gorbatsjov voor 'het sensationele einde van de Koude Oorlog'.

Ik vertel hem op zijn kamer over mijn vaders vermissing. Henk spreekt geruststellende woorden. Dan haalt hij een herinnering op. Hij zat eens in geldnood en bood hem in zijn antiquariaat een boek te koop aan: *Van oude en nieuwe christenen* van Menno ter Braak.

Hans pakt het boek en gaat geroutineerd met zijn duim langs de pagina's.

'Ik geef een rijksdaalder.'

'Drie gulden,' zegt Henk.

Waarop mijn vader streng: '*Er wordt hier niet gemarchandeerd.*'

Mijn broer en ik komen donderdagavond in Fanghetto aan. In dit Italiaanse dorp wonen Hans en zijn vrouw samen, sinds zij een paar jaar geleden met pensioen ging. Spoedberaad met Ingeborg en haar vriendin Gisela. Het is *zwecklos* nog in de buurt te gaan zoeken, zeggen ze; de alpinisten hebben met honden al

twee keer het gebied tussen Fanghetto en Airole uitgekamd. Vijf kilometer steile rotsen en olijfbomen tussen de twee bergdorpen.

Ingeborg maakt een gelaten indruk. Ze overhandigt ons de gegevens van de honorair consul van Nederland in Genua, die ze van de politie kreeg.

Jeroen en ik rijden met Gisela naar de bar in Airole waar mijn vader het laatst is gezien. Berto, de kroegbaas, heeft maandagavond niets bijzonders aan hem gemerkt. Hans dronk een glas wijn, rekende af en vertrok weer – geen idee in welke richting.

Gisela vertelt over een aanvaring tussen Ingeborg en mijn vader, kort voor zijn vertrek. Omdat Ingeborg dacht dat Hans bij iemand in Airole was blijven slapen, kwam de zoekactie pas een dag later op gang.

Jeroen is moe van de reis en gaat naar bed. Ik sla de terrasdeuren open en zie door de regen het silhouet van de bergwand aan de overkant. Beneden schuiven auto's traag voorbij. In een bocht tasten koplampen de bomen in het dal af, om daarna achter een rotspartij te verdwijnen. Uit het bovenhuis schallen Duitse stemmen. Ingeborg wil op de hoogte blijven van wat er *zu Hause* speelt.

Ik loop de stenen buitentrap op.

'*Moment mal,*' zegt Ingeborg, het tv-geluid schor overstemmend, '*zuerst diese Sendung.*'

Ingeborg tuurt naar het scherm, een sigaret in de ene en een glas witte wijn in de andere hand. Oranje-gevekte filters in de asbak. In haar bruine gezicht een landschap van lijnen en vertakkingen. Na de aftiteling staat ze op. Mijn vaders vrouw heeft het haar in een knot en draagt een grote bril met getinte glazen. Haar borsten hangen laag in een mouwloos, verwassen

Nike-hemd dat wijd over een kort denim broekje valt. Met haar sneaker schopt ze de deurtjes voor de televisie dicht. Ze schenkt witte wijn uit een magnumfles en nestelt zich in haar rotanstoel.

‘Was ist los mit dein Bruder?’

‘Jeroen is radeloos, net als ik trouwens.’ Geërgerd vervolg ik: ‘Hans, onze vader is weg.’

Ingeborg sluit even haar ogen, alsof ik er niets van begrijp.

‘Hans kommt ja zurück,’ zegt ze. *‘Keine Sorge. Er schafft es.’*

Haar rauwe lach maakt een eind aan het gesprek.

Ik daal af naar ons gewelf. Mijn broer slaapt. Ik steek een kaars aan en doe het licht uit.

CARABINIERI

Vrijdag 14 april. We doen boodschappen in Ventimiglia. Ik let erop dat de houdbaarheid van de pasta, kaas en vruchtensap niet is verlopen vóór 2 mei, de verjaardag van Hans. We drinken koffie bij Café de Paris. Jeroen haalt in een kiosk de *Herald Tribune*. Betogingen voor zelfstandigheid in Georgië en andere Sovjetrepublieken. Ook in de DDR wordt voor meer vrijheid gedemonstreerd. Maar Gorbatsjov geeft met harde hand te kennen dat de grenzen onveranderd blijven.

‘Hoe zou Hans hierop reageren?’ zeg ik.

‘Hij zou de opstand toejuichen,’ antwoordt Jeroen.

Een uur later lopen we de kronkelige Via Castello op. We treffen Ingeborg op haar terras, in een rieten schommelstoel met een zitting van wit imitatiebont. Op de tuintafel een aansteker, een asbak en een limonadeglas witte wijn. Ze steekt een Lord op en zegt dat ze niet gelooft in een ongeluk.